

PROLOG

(Pariz, 2011)

1

Tog proleća učestvovao sam u pisanju scenarija za jednu televizijsku seriju. Evo zašto: jedne noći, u malom planinskom selu, vratili su se mrtvi. Niko ne zna razlog, ni zašto su se vratili baš ti, a ne neki drugi mrtvi. Oni nisu znali da su mrtvi. Otkrivaju to u prestravljenom pogledu ljudi koje vole, koji su njih voleli, pored kojih su želeli ponovo da zauzmu svoje mesto. Nisu zombiji, utvare, ni vampiri. Nije posredi naučna fantastika, već stvarnost. Postavlja se ozbiljno pitanje: pretpostavimo da se ova nemoguća stvar *zaista* dogodila, šta bi se dešavalo? Da uđete u kuhinju i naiđete na svoju maloletnu kćer, umrlu pre tri godine, kako sprema sebi činiju žitarica i strahuje da ćete je grditi što se kasno vratila kući, a ne seća se ničeg što se dogodilo prethodne noći, kako biste reagovali? Konkretno: koje pokrete biste napravili? Koje reči biste izgovorili?

Odavno ne pišem beletristiku, ali umem da prepoznam moćan predložak kada mi ga ponude, a ovaj je bio daleko najmoćniji koji su mi ikada ponudili u mojoj karijeri scenariste. Četiri meseci sam radio sa rediteljem Fabrisom Goberom, svakog dana, od jutra do mraka, s pomešanim osećanjem oduševljenja i užasa zbog situacija koje smo izmišljali i osećanja kojima smo manipulisali. Kasnije je ta stvar, što se mene tiče, propala zbog spora s naručiocem. Imam dvadesetak godina više od Fabrisa, teže od njega sam podnosio stalno polaganje ispita pred nekim klincima s bradom od tri dana, koji bi mi po godinama mogli biti sinovi, a blazirano

su se bečili nad onim što bismo napisali. Bio sam u velikom iskušenju da im kažem: „Ako tako dobro znate šta treba raditi, momci, uradite to sami.“ To sam im i rekao. Suprotno mudrim savetima moje žene Elene i Fransoe, mog agenta, nisam mogao to da trpim, zalupio sam vrata na pola puta do prve sezone.

Zažalio sam zbog tog svog postupka tek nekoliko meseci kasnije, tačnije za vreme večere na koju sam pozvao Fabrisa i glavnog snimatelja Patrika Blossieja, koji je snimio i moj film *Brkovi*. Bio sam siguran da je on idealan čovek da snimi *Pokojnike*, siguran i da bi se Fabris i on savršeno razumeli, što se i dogodilo. Međutim, dok sam ih te večeri za kuhinjskim stolom slušao kako razgovaraju o seriji koja se priprema, na osnovu priča koje smo nas dvojica smislili u mojoj radnoj sobi, i kako je projekat već dospao do faze izbora dekora, glumaca i ekipe, gotovo fizički sam osetio kako se ogromna i uzbudljiva mašinerija snimanja pokreće i govorio sebi kako je trebalo da budem u ovoj avanturi, a kako svojom greškom neću biti, i odjednom sam postao tužan, tužan kao onaj tip Pit Best, koji je dve godine bio bubnjar male grupe iz Liverpula zvane *Bitlsi*, a napustio ju je neposredno pre nego što će grupa zaključiti svoj prvi ugovor o snimanju ploče i ostatak života, pretpostavljam, proveo jedući se. (*Pokojnici* su doživeli planetarni uspeh, a u trenutku dok ovo pišem, dobili su i nagradu *International Emmy Award* za najbolju svetsku seriju.)

Previše sam pio na toj večeri. Iskustvo me je naučilo da je bolje ne pričati o onome što trenutno pišeš sve dok ne završiš s pisanjem, a pogotovo kada si pijan: takve egzaltirane ispovesti plaćaju se čitavom sedmicom utučenosti. Međutim, te večeri, verovatno da bih pobedio svoj jad i pokazao kako i ja radim na nečemu zanimljivom, pričao sam Fabrisu i Patriku o knjizi o prvim hrišćanima na kojoj radim već nekoliko godina. Napustio sam je da bih se pozabavio *Pokojnicima*, a sada sam joj se vratio. Pričao sam im o svojoj knjizi kao što se prepričava neka serija.

Radnja se događa u Korintu, u Grčkoj, oko 50. godine posle Isusa Hrista – niko, naravno, tada nije znao da živi „posle Isusa Hrista“. Počinje tako što vidimo kako odnekud stiže jedan putujući propovednik i otvara skromnu radionicu za tkanje. Ne mrdaajući od svog razboja, čovek kojeg će kasnije zvati Sveti Pavle, тка platna i, malo-pomalo, širi posao po čitavom gradu. Čelav, bradat, izmučen iznenadnim napadima nekakve tajanstvene bolesti, dubokim i ubedljivim glasom priča ljudima o proroku razapetom na krst dvadeset godina ranije, u Judeji. Tvrdi da se taj prorok vratio iz mrtvih i da je njegov povratak iz mrtvih znak koji predskazuje nešto veliko: korenitu i istovremeno neprimetnu mutaciju čovečanstva. Zaraza se širi. Pristalice tog čudnog verovanja koje se širilo oko Pavla po katakombama Korinta ubrzo će i sami sebe videti kao mutante prerusene u prijatelje i susede, neprepoznatljive.

Fabrisove oči sijaju: „Pričaš kao Dik!“ Pisac romana naučne fantastike Filip K. Dik bio nam je glavni uzor dok smo zajedno pisali; osećam da sam osvojio publiku, pa podižem lestvicu: jeste, liči na Dika, priča o počecima hrišćanstva je ista stvar kao *Pokojnici*. U *Pokojnicima* se prepričavaju poslednji dani, za koje Pavlove pristalice žive, kada će mrtvi ustajati iz groba i kada će se konačno suditi svetu. Zajednica parija i izabranih obrazuje se oko jednog zapanjujućeg događaja: vaskrsenja. To je priča o nečem nemogućem što se ipak dogodilo. Uzbuđen sam, sipam čašu za čašom, navaljujem da se sipa i mojim gostima, i tada Patrik reče nešto što je u osnovi prilično banalno, ali mene je pogodilo jer se osećalo da mu je tek tako palo na pamet, da nije o tome razmišljao i da se čudi što o tome razmišlja.

Rekao je kako je to čudno, kada čovek razmisli, da normalni, pametni ljudi mogu verovati u nešto tako nerazumno kao što je hrišćanska religija, jednako nerazumno kao što su grčka mitologija ili bajke. U stara vremena, u redu: ljudi su bili lakoverni, nauka nije postojala. Ali danas! Za tipa koji bi danas verovao u priče o

bogovima koji se pretvaraju u labudove kako bi zavodili smrtnice, ili u princeze koje poljube žabu a ona se pretvori u princa, svi bi rekli: taj je lud. Međutim, masa ljudi veruje u jednu isto toliko sumanutu priču, a niko takve ljude ne smatra ludacima. Čak i ako ne dele njihovo verovanje, shvataju ih ozbiljno. Ti ljudi imaju određenu društvenu ulogu, manje značajnu nego u prošlosti, ali poštovani su i uglavnom pozitivni. Njihovo ludilo opstaje paralelno sa potpuno razumnim aktivnostima. Predsednici republike s poštovanjem odlaze u posetu njihovom šefu. Zar to ipak nije čudno, a?

2

Čudno jeste, a Niče, kojeg čitam svako jutro po nekoliko stranica u kafeu, kada Žanu odvezem u školu, isto zaprepašćenje koje oseća Patrik Blossije ovako izražava:

„Kada u nedelju ujutro čujemo brujanje starih zvona, zapitamo se: ma da li je moguće? Sve ovo zbog jednog Jevrejina razapetog na krst pre dve hiljade godine koji je tvrdio da je sin Božji – mada nema dokaza za ovu tvrdnju. Bog koji je dobio sina sa smrtnom ženom. Mudrac koji poručuje da se ne radi ništa i ne deli pravda, nego samo da se čekaju znaci skorog kraja sveta. Pravda koja prihvata da nevin čovek postane žrtva umesto drugih. Učitelj koji svojim sledbenicima naređuje da piju njegovu krv. Molitve da se dogode čuda. Gresi počinjeni prema bogu koje ispašta jedan bog. Strah od onostranog u koje se ulazi kroz vrata smrti. Oblik krsta kao simbol u doba koje ne zna čemu je krst služio, kakvu sramnu ulogu je imao. Čoveka prođe jeza od užasa zbog ovakvih stvari i vonja koji dopire iz grobnice prošlosti bez dna. Ko može poverovati da neko još veruje u takve stvari?“

Ipak, ljudi veruju. Mnogo ljudi u to veruje. Kada odlaze u crkvu, recituju *Credo*, čija je svaka rečenica uvreda za zdrav razum, a recituju ga na francuskom, jeziku za koji se pretpostavlja da ga razume-

ju. Moj otac, koji me je nedeljom vodio na misu dok sam bio mali, žalio je što mise više nisu na latinskom, ne samo zato što je bio staromodan nego i zato, sećam se njegovih reči, „što na latinskom ne bismo bili svesni koliko je to glupo“. Mogli bismo da se umirimo tako što bismo sebi rekli: oni u to ne veruju. Kao što ne veruju ni u Božić Batu. To je deo tradicije, vekovnih, lepih običaja za koje su vezani. Time što ih ponavljaju uspostavljaju vezu, na koju mogu biti ponosni, sa duhom u kojem su nastale katedrale i Bahova muzika. Mrmljaju te reči zato što je takav običaj, kao što mi ostali nevoljnici, kojima je odlazak na jogu nedeljom ujutro zamena za misu, mrmljamo mantru za svojim učiteljem pre nego što počnemo da vežbamo. U toj mantri se priziva kiša kada joj je vreme i izražava želja da svi ljudi žive u miru, što, bez sumnje, jesu religiozne želje, ali ne vređaju razum, a to je značajna razlika u odnosu na hrišćanstvo.

Pa ipak, među vernicima, pored onih koji se prepuštaju lju-ljuškanju muzike i ne mare za reči, mora biti da ima i onih koji te reči izgovaranju s uverenjem, znajući šta govore, nakon što su dobro razmislili. Ako ih pitamo, odgovoriće da *stvarno* veruju da je jednog Jevrejina pre dve hiljade godina rodila devica i da je vaskrsao tri dana nakon što je razapet na krst, ali da će se vratiti da sudi živima i mrtvima. Odgovoriće da su ti događaji središte njihovog života.

Nema sumnje, jeste čudno.

3

Kada načnem neku temu, volim da joj priđem sveobuhvatno. Počeo sam da pišem o prvim hrišćanskim zajednicama, a onda mi je palo na pamet da, paralelno, napravim reportažu o tome šta je od njihovog verovanja ostalo dve hiljade godina kasnije, tako da sam se prijavio za jedno od brojnih krstarenja „tragovima Svetog Pavla“, kakva organizuju agencije specijalizovane za verski turizam.

Roditelji moje prve žene celog su života sanjali o takvom putovanju, kao i da odu u Lurd, ali u Lurd su otišli više puta, dok je

krstarenje tragovima Svetog Pavla za njih ostalo san. Čini mi se da su njihova deca u nekom trenutku razgovarala o tome da udruženim sredstvima mojoj tašti, kada je ostala udovica, priušte takvo putovanje koje ju je, dok je bila s mužem, oduševljavalo. Bez njega, nije ga od srca želela; malo su je nagovarali, a onda odustali.

Ja, naravno, nemam isti ukus kao moji bivši tast i tašta, ja sam sa radoznalošću pomešanom s užasom zamišljao poludnevna iskrcavanja u Korint ili Efes, grupu hodočasnika kako idu za vodičem, mladim sveštenikom koji mlatara zastavicom i oduševljava pastvu svojim humorom. Primetio sam da je u katoličkim porodicama česta tema humor sveštenika, sveštenečke šale; ja se pri samoj pomisli na takav humor naježim. Bilo je malo izgleda da, u takvom okruženju, naletim na neku lepu devojkicu – a pod pretpostavkom da se to i dogodi, pitao sam se kako će na mene delovati lepa devojkica koja je dobrovoljno uplatila katoličko krstarenje; jesam li toliko izopačen da to smatram seksepilnim? Moj plan, kada je tako, nije bio da jurim ženske, nego da učesnike u krstarenju posmatram kao uzorak ubeđenih hrišćana i da ih, tokom deset dana, metodično ispitam. Treba li ovoj vrsti ankete prići inkognito, pretvarajući se da deliš njihovu veru, kao što to čine novinari koji se ubacuju u neonacističke krugove, ili je bolje igrati otvorenih karata? Nisam dugo oklevao. Prvi metod mi se ne dopada, a drugi, po mom mišljenju, uvek daje bolje rezultate. Reći ću živu istinu: eto, ja sam pisac, agnostik, koji pokušava da sazna u šta *tačno* veruju hrišćani danas. Ako želite da razgovarate sa mnom, biće mi zadovoljstvo, ako ne želite, više vam neću dosađivati.

Poznajem sebe, znam da bi to dobro prošlo. Kako bi dani, razgovori i ručkovi prolazili, dolazio bih do zaključka da su ti ljudi dragi i zanimljivi, mada su mi zapravo strani. Video sam sebe kako ih, za stolom za kojim sede sve sami katolici, nežno obrađujem tako što, na primer, dohvatim *Credo*, rečenicu po rečenicu. „Verujem u Boga, svemoćnog oca, tvorca neba i zemlje.“ Vi u to verujete, ali kako ga vidite? Kao bradonju na oblaku? Kao višu silu? Kao biće na čijoj se lestvici mi nalazimo na istom mestu na kojem se mravi

nalaze na našoj? Kao jezero ili plamen u dubini vašeg srca? A Isusa Hrista, njegovog jedinog sina, „koji će se slavno vratiti da sudi živima i mrtvima i čijem carstvu neće biti kraja“? Pričajte mi o toj slavi, o tom sudu i tom carstvu. Da pređem na suštinu, pitao bih ih: veruje li vi da je on *stvarno* vaskrsao?

Bila je to godina Svetog Pavla; sveštenstvo na brodu blistaće punim sjajem. Monsinjur Dvadeset treći, biskup Pariza, nalazio se među prijavljenim predavačima. Hodočasnika je bilo mnogo, mnogi će doći u parovima, a samci uglavnom pristaju da dele kabinu s nepoznatom osobom istog pola – što ja nikako nisam želeo. Uz doplatu za jednokrevetnu kabinu, krstarenje bi me stajalo oko 2.000 evra. Polovinu sam uplatio bezmalo šest meseci unapred. Već tada gotovo da više nije bilo mesta.

Kako se polazak približavao, počeo sam loše da se osećam. Bilo mi je neprijatno da neko, na stolu s gomilom pošte u ulazu naše zgrade, vidi pismo sa zaglavljem Krstarenje Svetog Pavla. Elena, koja je već posumnjala da sam, kako je rekla, „skrenuo u katoličanstvo“, zbunjeno je posmatrala moj plan. Nisam o tome nikom govorio, iz čega sam zaključio da me je u stvari sramota.

Sramota me je bilo zbog toga što sam naslutio svoju nameru da im se pomalo rugam, u svakom slučaju da me pokreće sažaljenja radoznalost, kakva se javlja u televizijskim reportažama koje promovišu kepece, psihijatre za indijske svinje ili takmičenja imitatora „Nasmejane sestre“, gde je nesrećna belgijska časna sestra s gitarom i pletenicama pevala „Dominik nik nik“, a posle kratkotrajne slave, završila u alkoholu i na barbituratima. Kad mi je bilo dvadeset godina, pisao sam honorarno za jedan nedeljnik, smatran naprednim i provokativnim, koji je u svom prvom broju objavio istraživanje pod naslovom „Ispovednici na probi“. Prerušen u vernika, to jest odeven što je moguće grđe, novinar je sveštenike iz raznih pariskih parohija jurio da ga ispovede i smišljao sve maštovitije grehove. Živahno je prepričavao svoja sagrešenja, čime se

sugerisalo da je očigledno hiljadu puta slobodoumniji i pametniji od nesrećnih sveštenika i njihovih vernika. Čak i tada, smatrao sam to debilnim i sramnim – utoliko debilnijim i sramnijim što bi tip koji bi sebi istu stvar dopustio u nekoj sinagogi ili džamiji odmah bio provaljen i na njega bi se zdušno obrušili ljudi najrazličitijih ideoloških uverenja; čini se da je jedino hrišćane dozvoljeno nekažnjeno ismejavati i da oni što im se podsmevaju imaju sve ljude na svojoj strani. Uprkos tome što sam ja bio navodno dobronameran, primetio sam da moj plan safarija na katolike pomalo na to liči.

Još je bilo vremena da otkažem svoju prijavu, čak i da mi vrate uplaćeni novac, ali nisam mogao da odlučim. Kada je stiglo pismo kojim me pozivaju da uplatim drugu polovinu svote, bacio sam ga. Stizale su nove opomene koje sam ignorisao. Na kraju su mi telefonirali ljudi iz agencije, a ja sam odgovorio da ne mogu da putujem, sprečen sam, neću ići. Gospođa iz agencije učtivo mi je objasnila da je to trebalo ranije da joj javim, jer mesec dana pre polaska više niko neće uzeti moju kabinu; čak i ako ne putujem, moram da uplatim celu svotu. Iznervirao sam se, rekao sam joj da je polovina sume već previše za krstarenje na koje neću ići. Ona me je uputila na ugovor, koji nije ostavljao mesta sumnji. Zalupio sam slušalicu. Nekoliko dana sam se pravio mrtav. Mora da postoji nekakva lista čekanja, neki pobožni neženja koji bi bio oduševljen da zauzme moju kabinu, pa valjda me neće tužiti. Možda ipak hoće; agencija sigurno ima računovodstvo, slaće mi preporučena pisma jedno za drugim, i ako ne platim, završiću na sudu. Odjednom me je uhvatila paranoja pri pomisli da, mada nisam bio naročito poznat, o meni može da osvane neki kratak, podrugljivi članak u novinama, te da će ubuduće za moje ime biti vezana ova smešna afera neplaćenog bogomoljačkog krstarenja. Da sam pošten, što nije obavezno manje smešno, rekao bih da se sa strahom da će me uhvatiti s prstima u među pomešala svest o tome da sam planirao nešto što mi se sve više činilo kao loša ideja i da je pravedno platiti zbog toga. Nisam, dakle, čekaو prvo preporučeno pismo, poslao sam i drugi ček.

Što sam se više vrteo oko ove knjige, primećivao sam da je vrlo teško navesti ljude da govore o svojoj veri, a da je pitanje „u šta vi *stvarno* verujete?“ pogrešno. Osim toga, bilo mi je potrebno zapamnjujući mnogo vremena da to uvidim, ali sam na kraju ipak uvideo da je, s moje strane, neumesno da tražim hrišćane koje ću ispitivati, kao što bi bilo kad bih tražio ljude koji su bili taoci, koje je udario grom, ili jedine preživale u nekoj avionskoj nesreći. Jer jednog hrišćanina imao sam godinama pri ruci, najbliže što je moguće; to sam, naime, bio ja.

U nekoliko reči: u jesen 1990. godine „Bog me je pozvao“; malo je reći da mi je danas neprijatno da tako govorim, ali u ono doba tako sam govorio. Predanost veri, proistekla iz mog „preobraćenja“ – imam potrebu da svuda stavljam navodnike – trajala je gotovo tri godine; za to vreme sam se venčao u crkvi, krstio svoja dva sina, redovno odlazio na misu – pod „redovnim“ ne mislim na odlaske svake nedelje, nego svakog dana. Ispovedao sam se i pričešćivao. Molio sam se i terao sinove da se mole zajedno sa mnom – što su, kada su porasli, voleli da mi spočitaju.

Tih godina, svakog dana sam komentarisao po nekoliko stihoa iz Jevandelja po Jovanu. Moji komentari ispunili su dvadesetak svezaka koje nikada od tada nisam ponovo otvorio. Ne sećam se najbolje tog vremena, učinio sam sve što je bilo u mojoj moći da ga zaboravim. Podsvest je čudo; toliko sam u tome bio uspešan da sam već počeo da pišem o počecima hrišćanstva, a da se toga nisam setio. Ta tema me danas toliko zanima, a ja se nisam setio da je u mom životu postojao period kada sam *ja verovao*.

Sada je u redu, sećam se. Pa čak i ako se toga plašim, znam da je došao trenutak da ponovo pročitam te sveske.

Samo, gde su?